

ouders, jongeren en seks:

Een literatuuronderzoek naar de invloed van de ouder-kindrelatie op de seksuele ontwikkeling

Sarina Ulehake

5651085

Eerste begeleider:

Marijke Metselaar, M.Sc.

Afdeling Pedagogiek en Onderwijskunde

Nieuwe Prinsengracht 130

1018 VZ Amsterdam

0031205251266

M.Metselaar@uva.nl

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave		1
Abstract		2
Inleiding		3
Hoofdstuk 1	Opvoeding als predictor voor adolescente seksuele ontwikkeling	10
	1.1 Opvoedingsstijlen	10
	1.2 Dimensies van opvoeding	12
Hoofdstuk 2	Praten met je puber: Hoe en wanneer?	18
	2.1 Communicatiestijlen	18
	2.2 Timing	20
Hoofdstuk 3	Alle ouders verschillen van elkaar: ouderkenmerken besproken	21
Conclusie		24
Discussie		28
Referenties		29

Abstract

Sexual development of adolescents is being influenced by multiple factors. In this thesis, the parental influence on adolescent sexual development is being discussed. More specifically, the goal of the thesis is to identify how several aspects of the parent-child relationship affect adolescent sexual development. Topics of this research are parenting styles, environmental factors, communication and parental traits. Since early sexual initiation is connected to sexual risk-taking behavior, several protective factors for early initiation and risk-taking behavior are discussed. Authoritative parenting, based on parental support and monitoring counts as a determinant for procrastinating early sexual initiation by youngsters. A warm supporting familial environment contributes to an open communication about sex, with on-time communication as predictor for safe sex. Parental responsiveness is identified as one of the most important predictor of communication about sexual matters. In the discussion, a bidirectional approach of the topic is proposed. Overall conclusion of the literature review is, that parents seem to have an important effect on their child's sexual future and sexual experiences in adolescence. It's possible that this effect is reciprocal.

Keywords: parent-child, sexual development, parent-child communication, parenting styles, sex education, parental sex education, e.a.

Inleiding

‘Ouders hebben geen seks’ van de KRO, ‘40 Dagen zonder seks’, uitgezonden door de EO en ‘Geloof, Seks en (Wan)hoop’ van de IKON. Het is slechts een greep uit het grote aanbod van goed bekeken televisieprogramma’s, gericht op jongeren, met als centrale onderwerpen seks en seksualiteit. Seksualiteit is niet langer het domein van de commerciële omroepen, ook de publieke omroep tot aan de christelijke EO toe zendt tegenwoordig programma’s uit waarin de combinatie van seksualiteit en jongeren centraal staat. De bovengenoemde voorbeelden illustreren het feit dat in de media steeds meer aandacht wordt besteed aan jongeren en seksualiteit. Seks is dan ook een onderwerp dat de interesse wekt van een brede doelgroep (Bongardt, Mouthaan & Bos, 2009), en wanneer men afgaat op de groei van het media-aanbod gericht op seksualiteit onder jongeren kan wellicht gesteld worden dat de aandacht en erkenning voor jongeren als seksuele wezens steeds meer toeneemt. Dit is niet altijd zo geweest (Steutel & Spiecker, 2004; Ravesloot, 1997); maatschappelijke attitudes ten opzichte van seksualiteit onder jongeren hangen nauw samen met cultuur, politiek gedachtegoed en normen en waarden. Wanneer per decennium de heersende principes betreffende seksuele opvoeding worden bekeken, blijkt de groeiende acceptatie van jongeren als seksuele wezens.

In de jaren ’50 van de vorige eeuw was seksuele opvoeding voornamelijk gericht op het voorkomen van seksuele activiteit buiten het huwelijk (Ravesloot, 1997). Het doel van seks was voortplanting, en voortplanting is op dat moment alleen geaccepteerd binnen een huwelijk tussen man en vrouw. Communicatie tussen ouder en kind over seks is er nauwelijks en contact tussen jongens en meisjes wordt waar mogelijk beperkt (Steutel & Spiecker, 2004; Ravesloot, 1997). Dit verandert gedurende de jaren ’60, waar het begin van de seksuele revolutie plaatsvindt (Ravesloot, 1997). In de daaropvolgende jaren ’70 wordt door ouders veelal een strategie van “behoedzame ontmoediging” aangehangen (Ravesloot, 1997). Seksualiteit tussen twee mensen die voornemens zijn met elkaar te trouwen wordt toegestaan, evenals contacten tussen jongens en meisjes. Deze contacten hadden overigens nog steeds als doel om een huwelijkspartner te vinden (Steutel & Spiecker, 2004; Ravesloot, 1997). Seksueel gedrag werd niet meer zo strikt afgewezen als in de jaren ’50, maar van aanmoediging is ook geen sprake. Vandaar de term “behoedzame ontmoediging”. Wanneer de jaren ’80 aanbreken, vindt de meerderheid van de ouders niet meer dat seksualiteit exclusief voorbehouden is aan gehuwden (Steutel & Spiecker, 2004). Communicatie tussen ouders en jongeren over seksualiteit vindt echter nog steeds nauwelijks plaats, waardoor aan te nemen is dat de vrijheid die ouders aan hun kinderen geven meer het gevolg is van vermijden van het gespreksonderwerp seksualiteit dan van een open communicatie tussen ouder en kind. In de

daaropvolgende jaren '90, vinden de meeste ouders het in orde dat hun kind seksueel actief is (Steutel & Spiecker, 2004). Zij geven aan veel vertrouwen te hebben in het beoordelingsvermogen van de jongere en vinden dat seksualiteit bespreekbaar moet zijn (Ravesloot, 1997). Het dominante principe heden ten dage in de Nederlandse cultuur is liberaal: elke seksuele activiteit tussen twee personen is moreel gezien toegestaan, mits beide partners op de hoogte zijn van de consequenties, er geen sprake is van dwang en geen schade wordt berokkend aan deelnemende of andere partijen (Steutel, 2009).

Hoewel de visie op seksualiteit onder jongeren sterk is veranderd de afgelopen vijftig jaar, zijn de risico's van seksuele activiteit door de tijd heen niét veranderd. Hoewel er momenteel meer kennis en bronnen beschikbaar zijn over seks en de bijbehorende risico's dan in de vorige decennia, kan seks nog steeds leiden tot ongeplande zwangerschap en seksueel overdraagbare aandoeningen (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005). Uit meerdere onderzoeken (Beckett et al., 2010; Wight, Williamson & Henderson, 2006) blijkt dat seksuele ervaring op jonge leeftijd sterk samenhangt met negatieve gezondheidsconsequenties. Jongeren die op vroege leeftijd hun eerste seksuele contacten opdoen, blijken bijvoorbeeld minder condooms te gebruiken dan jongeren die deze contacten op latere leeftijd hebben (Beckett et al., 2010). De grens tussen vroeg en laat wordt getrokken bij 15: jongeren onder de 15 die seksueel actief zijn, worden gezien als relatief vroeg met hun eerste keer seks (Wight et al., 2006). Tevens vertonen jongeren die op relatief vroege leeftijd seksuele ervaring opdoen, meer seksueel risicogedrag op de lange termijn. (O'Donnell et al., 2007). Seksueel risicogedrag wordt op basis van literatuuronderzoek in dit paper gedefinieerd als seksueel gedrag met een mogelijk negatieve invloed op de fysieke en psychische gezondheid (Boislard, Poulin, Kiesner & Dishion, 2009). Aspecten van seksueel risicogedrag die in onderzoeken gedefinieerd worden, betreffen onder andere een jonge leeftijd (<15) waarop de ontmaagding plaatsvindt, seksueel contact hebben met meerdere partners en het niet consistent gebruiken van condooms waardoor de kansen op soa's en/of ongeplande zwangerschap toenemen (Boislard et al., 2009; De Graaf et al., 2005). Nederlands onderzoek (De Graaf et al., 2005) toont aan dat in 2004 onder seksueel actieve jongeren bij 6 op de 1000 jongens en 12 op de 1000 meisjes een soa is gediagnosticeerd. Bovendien zijn 27 van de 1000 seksueel actieve tienermeisjes in 2004 ongepland zwanger geworden. Deze cijfers zijn gebaseerd op jongeren die een soa-test hebben laten uitvoeren. Aangezien het aannemelijk is dat niet elke seksueel actieve jongere zich laat testen op seksueel overdraagbare aandoeningen, is de prevalentie van seksuele infecties onder jongeren waarschijnlijk nog hoger.

Naast de lichamelijke gezondheidsrisico's, kan bij gezondheidsimplicaties van seksueel risicogedrag tevens gedacht worden aan schuldgevoelens en schaamte (De Ruyter & Spiecker,

2008). Zo komt uit onderzoek (Davidson, Moore, Earle & Davis, 2008) op vier Amerikaanse universiteiten naar voren, dat seksueel risicogedrag onder vrouwelijke studenten bijdraagt aan een lagere mate van tevredenheid over hun seksleven. Een hoger aantal sekspartners en schuldgevoelens over de ontmaagding bleken factoren met een negatieve invloed op de satisfactie van studentes over hun seksleven. Ook het gebruik van alcohol tijdens de eerste keer seks, had een negatief effect op de tevredenheid die de vrouwelijke studenten ervoeren waar het hun seksleven betreft. Niet alleen schuldgevoelens en schaamte, maar ook het optreden van een posttraumatische stressstoornis (PTSS) na ongewenst seksueel contact heeft een negatief effect op de psychische gezondheid (Bonugli, Brackley, Williams & Lesser, 2010). Uit onderzoek (De Graaf et al., 2005) blijkt dat 1 op de 5 meisjes en 1 op de 25 jongens wel eens gedwongen is tot seksuele handelingen. Bij een gedeelte van jongeren die rapporteren onvrijwillige seks te hebben gehad, wordt op latere leeftijd een posttraumatische stressstoornis gediagnosticeerd (Bonugli et al., 2010). Aangezien meerdere onderzoeken (Boislard et al., 2009; Ferguson, Vanwesenbeeck & Knijn, 2008) het verband aantonen tussen opvoeding en seksueel gedrag van adolescenten, pleiten Steutel en Spiecker (2004) voor de implementatie van een 'principle of mutual consent' in de seksuele opvoeding teneinde de psychische consequenties van seksueel risicogedrag onder jongeren te beperken. Volgens dit principe is het voor het aangaan van een seksuele relatie vereist dat beide partners instemmen met de seks vanuit een 'informed consent': zij hebben genoeg informatie om deze keus vrijwillig en weloverwogen te maken (Steutel & Spiecker, 2004). Het is redelijkerwijs te verwachten dat wanneer dit principe niet wordt nageleefd door seksuele partners, dit bij tenminste één van de partners een schadelijke invloed kan uitoefenen op diens welzijn.

Om fysieke, danwel psychische schade bij jongeren als gevolg van seksuele activiteit te voorkomen, is seksuele opvoeding een factor met bewezen invloed (Walker, 2004) op de seksuele ontwikkeling. De definitie die in dit paper wordt aangehouden voor seksuele opvoeding, is de omschrijving die wordt gebruikt in Groot Brittannië om het construct seksuele opvoeding uit te leggen: "Lifelong learning about sex, sexuality, emotion, relationships and sexual health" (Sex Education Forum, 1999, p.1 zoals beschreven in Walker, 2004) Dit omvat het verkrijgen van informatie over seks, maar ook het ontwikkelen van eigen normen, waarden, grenzen en attitudes op relationeel en seksueel gebied en op het gebied van bijvoorbeeld genderrollen, seksuele geaardheid en sekse-identiteit. Middels zowel impliciete als expliciete seksuele opvoeding, kunnen jongeren leren hun grenzen aan te geven en een eigen visie te ontwikkelen op seksualiteit met eigen normen en waarden (Powell, 2008). Bij impliciete seksuele opvoeding kan gedacht worden aan het onbewust doorgeven van normen en waarden met betrekking tot seksualiteit: de wijze waarop ouders met elkaar omgaan (liefdevol of afstandelijk), de manier waarop peers omgaan met seks en

seksualiteit en het bekijken van pornografische beelden zijn hier voorbeelden van. Expliciete seksuele opvoeding betreft de overdracht van kennis betreffende seksualiteit, oftewel seksuele voorlichting (De Ruyter & Spiecker, 2008).

Uit een eerder uitgevoerde studie door Weaver, Smith en Kippax (2005, zoals beschreven in Ferguson et al., 2008) komt naar voren dat seksuele voorlichting één van de belangrijkste determinanten is voor de seksuele gezondheid van jongeren. Tevens blijkt uit onderzoek van Dodge et al. (2005, zoals beschreven in Ferguson 2008) dat SOA's en ongeplande zwangerschappen significant vaker voorkomen onder jongeren die minder voorlichting op seksueel gebied hebben gehad. Ouderlijke seksuele voorlichting is dan ook een indicator voor het voorkomen van SOA's en ongeplande zwangerschappen. Met de term 'ouders' wordt in deze scriptie bedoeld op de primaire verzorger(s) van het kind in een gezin. Dit zijn niet alleen biologische ouders, ook adoptief/pleegouders, alleenstaande ouders en verzorgers zijn voor de leesbaarheid samengevoegd onder de noemer 'ouders'. In aanvulling op Steutels principe van mutual consent (2004), pleiten De Ruyter en Spiecker (2008) voor een seksuele opvoeding die seksuele idealen omvat. Idealen worden in deze context beschreven als de seksuele idealen die in de heersende cultuur worden beschouwd als het hoogst haalbare. Door het hebben van idealen, worden mensen geïnspireerd naar deze waarden toe te werken. (De Ruyter 2003, zoals beschreven in De Ruyter & Spiecker, 2008). Naast het implementeren van idealen in de seksuele opvoeding, stellen De Ruyter en Spiecker (2008) voor dat een seksuele opvoeding door ouders tevens morele 'regels' omvat waar het seksualiteit betreft, en dat ouders hun kinderen de vrijheid bieden om hun eigen seksualiteit te ontdekken. Steutel (2009) geeft andere richtlijnen voor de seksuele opvoeding. Waar De Ruyter en Spiecker (2008) zich richten op de gehele kindertijd, legt Steutel (2009) de focus specifiek op de adolescentieperiode. Hij pleit voor een seksuele opvoeding waarin het stimuleren van de adolescent om eigen keuzes te maken centraal staat. Dit kan bereikt worden door ten eerste uit te leggen wat redenen kunnen zijn om in te stemmen met seksueel contact. Vervolgens kunnen ouders jongeren stimuleren om te bespreken aan welke voorwaarden een relatie moet voldoen, willen ze eventueel seksuele contacten aangaan. Als laatste advies raadt Steutel (2009) ouders aan om experimenteren op het seksuele vlak toe te staan, binnen van tevoren besproken grenzen.

Ouders leveren een belangrijke bijdrage aan de kinderlijke/adolescente ontwikkeling (De Ruyter & Spiecker, 2008). Vanwege de bewezen ouderlijke invloed op de toekomstige seksuele gezondheid van jongeren (Walker, 2004; Boislard et al., 2009) en de unieke rol die ouders hebben in de opvoeding is ervoor gekozen om in deze scriptie de ouderlijke invloed op adolescentie seksuele ontwikkeling te belichten, meer specifiek: de invloed van de ouder-kindrelatie op adolescentie seksuele ontwikkeling. De ouder-kindrelatie is afhankelijk van een aantal factoren. In deze scriptie

wordt ervoor gekozen om ouder-kindrelatie te definiëren middels de factoren opvoedingsstijl, gezinsklimaat, communicatie en ouderlijke kenmerken. De ouder-kindrelatie wordt beschouwd in relatie met adolescentie seksuele ontwikkeling, zodat een literatuuroverzicht van de invloed van de ouder-kindrelatie op de seksuele ontwikkeling ontstaat.

Het verband tussen de ouder-kindrelatie en de de seksuele ontwikkeling van het kind (in deze scriptie ook benoemd als 'jongere', of 'adolescent') wordt besproken met als doel beantwoording van de hoofdvraag: *Wat is de invloed van de ouder-kindrelatie op adolescentie seksuele ontwikkeling?* Deze vraag wordt beantwoord middels een aantal deelvragen, die diverse factoren van de ouder-kind band belichten:

- Hoe beïnvloeden opvoedingsstijlen de adolescentie seksuele ontwikkeling?
- Hoe beïnvloedt het gezinsklimaat de adolescentie seksuele ontwikkeling?
- Hoe beïnvloedt communicatie tussen ouder en kind de adolescentie seksuele ontwikkeling?
- Hoe beïnvloeden ouderlijke kenmerken de adolescentie seksuele ontwikkeling?

In de discussie wordt een bidirectionele benadering voorgesteld aan de hand van de vraag of communicatie over seks tussen ouder en kind een positief effect kan hebben op de algehele ouder-kindrelatie. Een toelichting op deze benadering wordt gegeven door seksuologe Maria Schopman.

Hoofdstuk 1 Opvoeding als predictor voor adolescentie seksuele ontwikkeling

Het construct opvoeding is in diverse onderzoeken (Rutgers Nisso Groep, 2007; De Graaf et al., 2009) op even zoveel manieren geoperationaliseerd. Er zijn dan ook diverse definities beschikbaar van het begrip opvoeding. De operationalisatie die hier en verder zal worden toegepast is de definitie zoals gebruikt in de Van Dale (www.vandale.nl), namelijk 'het geestelijk en lichamelijk grootbrengen'. Met opzet is voor een ruime definitie gekozen die alle aspecten van het opvoeden omvat. De centrale vraag in dit hoofdstuk, is hoe opvoedingsstijl van ouders de seksuele ontwikkeling beïnvloedt.

Er zijn verschillende opvoedingsstijlen geïdentificeerd door Baumrind (1971), gebaseerd op een aantal aspecten van opvoeding, hier 'dimensies' genoemd. In dit hoofdstuk worden eerst kort de verschillende opvoedingsstijlen, besproken. Vervolgens wordt bekeken welke opvoedingsdimensies, die de basis vormen van de opvoedingsstijlen, een invloed uitoefenen op de ouder-kindrelatie en de seksuele opvoeding.

1.1 Opvoedingsstijlen

Een opvoedingsstijl is een wijze van opvoeden die consistent is in de meeste situaties. (Darling & Steinberg, 1993, zoals beschreven in Hoeve, Blokland, Semon Dubas, Gerris, & Van Laan, 2008). Er is geen sprake van een momentopname, eerder van een algemene houding die ouders aannemen bij het opvoeden van hun kinderen. Onderzoek (Milevsky, Schlechter, Netter, & Keehn, 2007) heeft onder andere een verband aangetoond tussen opvoedingsstijlen en het gevoel van welzijn dat adolescenten ervaren.

Er kunnen vier verschillende opvoedingsstijlen worden onderscheiden: autoritatief, autoritair, verwaarlozend en permissief. De eerste drie opvoedingsstijlen zijn door Baumrind (1971) geclassificeerd, de permissieve opvoedingsstijl wordt in later onderzoek beschreven als aanvulling hierop (Milevsky et al., 2007). De verschillende opvoedingsstijlen onderscheiden zich van elkaar in de mate waarin steun en controle, danwel steun en monitoring worden geboden door de ouders. Een autoritaire opvoeding kenmerkt zich door het bieden van weinig steun en een hoge mate van restrictieve controle door de ouders (Baumrind, 1971). Autoritaire ouders stellen strikte grenzen, zonder overleg met hun kinderen en handhaven deze. Een verwaarlozende opvoedingsstijl kenmerkt zich door weinig ouderlijke steun én weinig controle of monitoring. (Baumrind, 1971; De Graaf et al., 2005; Vanwesenbeeck, Woertman & Meeus, 2009). Deze opvoedingsstijl is tegenovergesteld aan een autoritatieve opvoeding, waarvan kenmerken zijn dat er veel steun en monitoring geboden wordt aan het kind. Grenzen worden vastgesteld in onderling overleg, en de wijze van controleren is

niet restrictief. Een autoritatieve opvoedingsstijl, is de stijl die consequent gerelateerd wordt aan diverse positieve uitkomsten voor het kind (Darling & Steinberg, 1993, zoals beschreven in Hoeve et al., 2008) Een permissieve opvoeding tot slot biedt veel steun, maar weinig controle of monitoring (Huver, Otten, Vries & Engels, 2010).

Naast de invloed van opvoedingsstijlen op de kinderlijke ontwikkeling zoals hierboven beschreven, blijkt opvoeding ook seksualiteitsbeleving en seksueel risicogedrag te beïnvloeden. Zo verhindert een autoritaire opvoedingsstijl het ontwikkelen van een positieve seksualiteitsbeleving (Moore & Davidson, 1997, zoals beschreven in Rutgers Nisso Groep, 2007). Ander onderzoek (Stone & Ingham, 2002, in Rutgers Nisso Groep, 2007) rapporteert een verband tussen positieve seksualiteitsbeleving van de adolescent, en veel ervaren warmte en steun in het ouderlijk gezin. Ook praten over seks met de ouders dragen bij aan deze positieve attitude van jongeren waar het seks betreft (De Graaf, 2005). De kenmerken die bijdragen aan een positieve seksualiteitsbeleving kunnen alle geschaard worden onder de noemer autoritatieve opvoeding. Huebner en Howell (2003) onderzochten het effect van opvoedingsstijlen op seksueel risicogedrag, met de verwachting dat een direct effect van autoritatieve opvoeding op seksueel risicogedrag aangetoond kan worden. Een autoritatieve opvoeding creëert immers een omgeving waar open kan worden gesproken over seksualiteit. Tegen de verwachting in, blijkt uit de resultaten echter geen direct effect voor een autoritatieve opvoedingsstijl op het al dan niet adapteren van seksueel risicogedrag door jongeren (Huebner & Howell, 2003). Dit wordt door Huebner en Howell (2003) verklaard door methodologische tekortkomingen in hun onderzoek.

1.2 Dimensies van opvoeding

De twee dimensies steun en controle worden gebruikt als basis voor de in paragraaf 1.1. beschreven opvoedingsstijlen (De Graaf, 2009; Baumrind, 1971; Hoeve, 2008). In toenemende mate wordt kennis van het doen en laten van het kind gebruikt als dimensie om de opvoeding te omschrijven (De Graaf et. al., 2009). Deze kennis van de handel en wandel van het kind wanneer er geen directe ouderlijke supervisie is, wordt aangeduid met de term 'monitoring'. Monitoring wordt afwisselend beschreven als aparte opvoedingsdimensie (Stattin & Kerr, 2000 zoals beschreven in Rutgers Nisso Groep, 2007; Bates et al., 2003, zoals beschreven in Rutgers Nisso Groep, 2007) of als onderdeel van controle. In dit hoofdstuk wordt monitoring als aparte dimensie beschouwd.

Met de dimensie 'steun' wordt bedoeld op de mate van warmte, affectie, responsiviteit en betrokkenheid van ouders bij hun kind (Rutgers Nisso Groep, 2005). Ouderlijke steun beïnvloedt de seksuele ontwikkeling van jongeren positief (Corliss, Austin, Roberts & Molnar, 2009). Zo blijkt een grotere mate van ouderlijke ondersteuning samen te hangen met een latere leeftijd van de eerste

keer seks en met minder seksuele partners in de daaropvolgende jaren (Ellis & Essex, 2007). Jongeren met affectieve ouders rapporteren tevens beter over seks te kunnen praten met hun partners en vaker ongewenste seksuele contacten te weigeren (Sionéan, DiClemente, Wingood, Crosby, Cobb, Harrington, Davies, Hoek & Oh, 2002, zoals beschreven in Rutgers Nisso Groep, 2005) dan jongeren die minder affectie ervaren. Een positief verband is ook gevonden tussen het gebruik van condooms of andere vormen van anticonceptie, en ouderlijke steun (Dittus, Jaccard & Gordon, 1999, zoals beschreven in Rutgers Nisso Groep, 2007). Wanneer gevraagd wordt naar tevredenheid over hun seksleven, rapporteren Nederlandse jongeren die veel ouderlijke steun ontvangen tevredener te zijn over hun seksleven dan peers die geen ouderlijke steun ervaren (De Graaf et al., 2005)

De tweede opvoedingsdimensie, controle, kan op meerdere manieren worden geoperationaliseerd. Met controle wordt bedoeld, de mate waarin ouders het gedrag van hun kind bijsturen aan de hand van regelgeving, en handhaving van de regels (De Graaf et al., 2009). Er kunnen twee vormen van controle onderscheiden worden: autoritaire, restrictieve controle en kennis van de handel en wandel van het kind/de adolescent, oftewel monitoring (De Graaf et al., 2009). In deze scriptie wordt met controle geduid op restrictieve of autoritaire controle, die wordt uitgeoefend middels strikte regels en ouderlijke supervisie. Kennis van de handel en wandel van het kind, de andere uitleg van controle (De Graaf et al., 2009), wordt aangeduid met de term 'monitoring' die in dit onderzoek als aparte dimensie wordt beschouwd. Niet alle onderzoeken maken echter dit onderscheid tussen restrictieve controle en monitoring. Daarom wordt met de term controle hier verwezen naar de onderzoeken die dit onderscheid niet maken. Ouderlijke controle hangt samen met minder seksuele ervaring op jonge leeftijd (Romer, Stanton, Galbraith, Feigelman, Black, Li, 1999) Wanneer ouders actief controleren, is de kans die adolescenten hebben op ervaring met geslachtsgemeenschap kleiner dan wanneer er geen actieve controle wordt uitgeoefend (Noell, Biglan, Ary, Metzler. & Smolkowski, 1994). Wanneer er teveel controle wordt uitgeoefend, neemt de kans op seksuele ervaring echter weer toe. Een verklaring hiervoor kan zijn dat jongeren de regels redelijk moeten vinden, willen zij ze naleven.

Na steun en controle, worden in deze alinea onderzoeken beschreven die monitoring als een aparte opvoedingsdimensie zien, in tegenstelling tot eerdergenoemde onderzoeken die monitoring als vorm of onderdeel van ouderlijke controle beschouwen. De term 'monitoring' kan op diverse manieren geïnterpreteerd worden. Zo kunnen ouders onder monitoring verstaan dat zij hun kind vragen waar hij is geweest (directe monitoring), maar een effectievere vorm van monitoring blijkt vanuit adolescenten zelf te komen, wanneer zij ongevraagd aan ouders vertellen over hun

dagbesteding, emoties en ervaringen (indirecte monitoring). Dit duidt erop dat niet alleen ouders bepalen of zij monitoren, maar dat voor goede monitoring openheid vanuit de adolescent benodigd is (Huebner & Howell, 2003). Monitoring is een factor waarvan onderzoeken (Huebner & Howell, 2003; DeVore & Ginsburg, 2005) aantonen dat het de kans op seksueel risicogedrag verkleint. Ander onderzoek (Noell et al., 1994) onderbouwt deze bevindingen, door aan te tonen dat een gebrek aan monitoring de kans op seksueel risicogedrag bij adolescenten vergroot. Zo blijkt de positieve invloed van monitoring op seksueel risicogedrag uit de grotere kans op het uitstellen van de eerste keer seks bij jongeren die gemonitord worden door hun ouders (Borawski, Ievers-Landis, Lovegreen & Traple, 2003; Hope & Chapple, 2004). Dit wordt bevestigd door onderzoek (Wight et al., 2006) waaruit blijkt dat weinig monitoring een voorspellende factor is voor een ontmaagding op relatief jonge leeftijd. Monitoring heeft niet alleen invloed op het uitstellen van de eerste keer seks; voor meisjes wordt ouderlijke monitoring tevens geassocieerd met consistent condoomgebruik (Wight et al., 2006) en hangt weinig monitoring samen met minder consequent condoomgebruik (Wight et al., 2006). Tenslotte hangt monitoring samen met de seksuele beleving in de adolescentie: meisjes die de leeftijd van hun eerste keer beschreven als 'precies goed', scoorden hoger op indirecte monitoring (De Graaf et al., 2005).

Een specifiek onderdeel van monitoring vormt het onderhandelen over de hoeveelheid tijd die een jongere zonder ouders doorbrengt, door Borawski et al. (2003) aangeduid met de term 'negotiated unsupervised time'. Door dit van tevoren te bespreken en de jongere daarna zelf de vrijheid te geven om deze tijd in te vullen, wordt autonomie en het zelfstandig maken van beslissingen gestimuleerd (Borawski et al., 2003). Adolescenten met ouders die van deze strategie gebruik maken, hebben een hogere kans op een relatief jonge leeftijd bij de eerste keer seks, waarschijnlijk door de grotere mate van vrijheid die zij hebben om te experimenteren op seksueel gebied. Deze jongeren rapporteren echter wel consequent condoomgebruik en het weigeren van seks wanneer er geen anticonceptie beschikbaar is; twee aspecten die duiden op een verantwoorde omgang met seksualiteit (Borawski et al., 2003).

Samengevat, blijkt dat warmte en steun vanuit het ouderlijk gezin bijdragen aan een positieve seksualiteitsbeleving. Voor controle ligt dit gecompliceerder en kan een U-vorm gezien worden: bij te weinig controle hebben jongeren relatief vroeg seksuele ervaring, evenals bij teveel controle. De gulden middenweg lijkt hier de sleutel voor een gezonde seksualiteitsontwikkeling bij adolescenten. Indirecte monitoring waarbij de adolescent zelf vertelt over zijn leven, ervaringen en gevoelens beïnvloedt het uitstellen van de eerste keer seks en hangt samen met consequent

condoomgebruik. Wanneer als onderdeel van deze monitoring wordt onderhandeld over de tijd die de jongere zonder ouders doorbrengt, blijkt de kans op seksuele ervaring toe te nemen. Deze jongeren gebruiken echter wel consequent condooms en weigeren seks wanneer zij geen anticonceptie voorhanden hebben. Tegen de verwachtingen in wordt geen invloed gevonden van een autoritatieve opvoedingsstijl op seksueel risicogedrag, wat verklaard kan worden door methodologische tekortkomingen.

Hoofdstuk 2 Praten met je puber: Hoe en wanneer?

Een factor die bijdraagt aan zowel opvoedingsstijl als aan het gezinsklimaat, is de communicatie tussen ouder en kind. Vanwege de unieke positie van de ouder in het leven van het kind, zijn ouders in de gelegenheid hun wijze van communiceren aan te passen aan ontwikkeling en ervaringen van hun kind. (Miller et al., 2009). Het belang van communicatie voor de seksuele ontwikkeling komt duidelijk naar voren uit onderzoeken van Allen (2005) en Pick en Palos (1995). Zij vinden dat niet alleen moeder-dochtercommunicatie een predictor is van een jonge leeftijd waarop voor de eerste keer seks plaatsvindt, maar tonen ook aan dat moeder-dochtercommunicatie een voorspellende factor is voor ongeplande tienerzwangerschappen. Andere onderzoeken (Beckett, et al., 2010; Fisher, 1986) die de invloed van communicatie op de seksuele ontwikkeling beschrijven, tonen een verband aan tussen slechte ouder-kindcommunicatie en het ervaren van schuldgevoelens door de jongere tijdens de eerste keer. Dit sluit aan op de bevindingen van Walker (2004), die de conclusie trekt dat voor een gunstige uitkomst op de seksuele ontwikkeling van de jongere het vooral van belang is dát er communicatie plaatsvindt.

In dit hoofdstuk worden verschillende communicatiestijlen beschreven en wordt de timing van gesprekken over seksualiteit belicht, met als doel een antwoord te vinden op de vraag welke factoren van de communicatie tussen ouder en kind een positieve invloed hebben op de seksuele ontwikkeling.

2.1 Communicatiestijlen

In een onderzoek (Rosenthal, Senserrick, & Feldman, 2001) waarin zowel jongeren als hun ouders werden ondervraagd over de onderlinge communicatie, beoordeelden veel jongeren hun vader als minder geschikte gesprekspartner over seksuele onderwerpen dan hun moeder. Tevens gaven zij aan dat hun ouders de communicatiestijl aanpasten naarmate het kind ouder werd, en gaven de participanten aan dat hun sekse de communicatiestijl van ouders beïnvloedde. Een verklaring voor de verschillende communicatiestijlen die ouders hanteren voor zoons of dochters, wordt geboden aan de hand van onderzoeksresultaten (Rosenthal et al., 2001) die uitwijzen dat ouders zichzelf overschatten waar het hun communicatieve vaardigheden betreft: jongeren beoordelen deze vaardigheden van hun ouders waar het seksualiteit betreft negatiever dan de ouders zelf doen. Doordat ouders hun eigen capaciteiten overschatten, is het mogelijk dat zij extra hun best doen om communicatie over seks bij kinderen van het tegengestelde geslacht (moeders bij zoons en vaders bij dochters) goed te laten verlopen. (Rosenthal et al., 2001). Met communicatiestijl wordt

hier de wijze bedoeld waarop ouders in hun opvoeding communiceren met jongeren. Rosenthal et al. (2001) onderscheidt naar aanleiding van haar onderzoek vier groepen ouders, elk met een andere communicatiestijl waar het seksuele onderwerpen betreft. Ouders wiens communicatiestijl door jongeren beoordeeld werd als *effectief*, praatten vaak over seksuele onderwerpen en hadden een positieve wijze van communiceren. Ouders die beoordeeld werden als *capabel*, praatten minder over seks dan de effectieve groep, echter wanneer zij wel over seks praatten, werden ook deze ouders beoordeeld als competent in hun wijze van communiceren. Ouders met een *inconsistente* communicatiestijl gaven zelf aan vaak over seksuele onderwerpen te communiceren, maar hun communicatie werd door jongeren beoordeeld als negatief en niet effectief. Als laatste groep worden ouders met een *problematische* manier van communiceren onderscheiden. Hoewel zij zichzelf beoordeelden als capabel, kenmerkt deze groep zich door weinig over seks te communiceren. Wanneer zij dit wel doen, is deze communicatie hoofdzakelijk negatief (Rosenthal et al., 2001).

Een ander onderscheid wordt gemaakt door Fisher (1986), die ouders indeelt aan de hand van de frequentie waarmee zij met hun kinderen communiceren over diverse onderwerpen. Laagfrequente communicatie en hoogfrequentie worden in dit onderzoek van tevoren gedefinieerd middels een pretest, de "Parent Questionnaire". Fisher (1986) vindt geen onderscheid tussen beide groepen ouders betreffende de grenzen en regels die zij stellen aan seksueel gedrag van hun kinderen. Wel wordt onderscheid tussen laagfrequent en hoogfrequent communicerende ouders aangetoond, waar het de overeenkomst van attitudes tussen ouders en kinderen betreft. Normen en waarden ten opzichte van seksualiteit komen veel meer overeen tussen ouders en kinderen in de groep die vaak met elkaar praat, dan in de groep ouders die relatief weinig met hun kinderen praten (Fisher, 1986). Deze bevindingen impliceren dat communicatie over seksualiteit een positief effect kan hebben op de seksuele ontwikkeling, mits de normen en waarden die ouders hanteren bevorderlijk zijn voor de adolescente seksuele ontwikkeling. Door de continuïteit van de ouder-kindcommunicatie, is er ruimte voor het herhaaldelijk bespreken van seksuele onderwerpen met de adolescent. Deze herhaaldelijke communicatie over seks bewerkstelligt niet alleen een overeenkomst tussen normen en waarden, tevens wordt een groter gevoel van intimiteit ervaren door adolescenten (Beckett, et al., 2010). Om deze intimiteit te bewerkstelligen, is een open communicatiestijl waarbij jongeren het gevoel hebben dat er ruimte is voor hun emoties het meest effectief: een open communicatie over seksualiteit wordt gelinkt aan minder seksueel risicogedrag onder adolescenten (Rosenthal et al., 2001) en blijkt het meest bevredigend voor ouder en kind (Rutgers Nisso Groep, 2005).

2.2 Timing

De effectiviteit van gesprekken over seks hangt samen met de timing van deze gesprekken: voor of na het plaatsvinden van seksuele activiteiten (Beckett et al., 2010). Wanneer de gesprekken plaatsvinden voor de adolescent seksueel actief wordt, kan er een basis gelegd worden van waaruit de adolescent handelt in liefdesrelaties en/of seksuele contacten. De timing van deze gesprekken is kritiek, wanneer het gaat om preventie van soa's of zwangerschap: ouder-kindcommunicatie over seksualiteit is het meest effectief wanneer deze vóór het seksuele contact plaatsvindt (Miller et al., 2009).

Een adolescent doorloopt globaal gezien drie fases in zijn seksuele ontwikkeling: de preseksuele versie, de precoitale fase en de postcoitale fase (Beckett et al., 2010). Onderzoek (Beckett et al., 2010) geeft aan dat er een aantal gespreksonderwerpen is dat meestal tijdens de preseksuele fase wordt besproken door ouders. Dit betreft onder andere de samenhang tussen seks en relaties, en vrouwelijke lichamelijke ontwikkeling. In de precoitale fase zijn soa's en anticonceptie veelvoorkomende gespreksonderwerpen tussen ouder en kind. Deze onderwerpen worden nog uitgebreider besproken, rond de tijd dat ouders verwachten dat hun kind reeds seksueel actief is (Beckett, et al., 2010). In ditzelfde onderzoek naar de relatie tussen timing van communicatie over seks en seksueel actief zijn, geeft een groot gedeelte van de onderzochte respondenten aan dat zij bij hun eerste stappen op het seksuele pad, hier (vrijwel) niet over gecommuniceerd hebben met hun ouders. Tevens was bij bijna 2/3 van de ondervraagde zoons het onderwerp 'condoomgebruik' thuis nog niet ter sprake was gekomen op het moment dat zij voor de eerste keer met iemand naar bed gingen (Beckett, et al., 2010). Dat condoomgebruik bij 2/3 van de ondervraagde zoons niet is besproken voor zij seksueel actief werden, bevestigt onderzoek van Rosenthal et al. (2001), waaruit naar voren komt dat frequente communicatie tussen ouders en kinderen over seksualiteit de kans op seksueel risicogedrag vermindert (Rosenthal et al., 2001).

De belangrijkste bevinding uit dit hoofdstuk over ouderlijke communicatie, is dat ouders diverse communicatiestijlen hanteren in gesprekken met hun kind, en deze gesprekken aanpassen naar sekse en/of leeftijd. Het belang van communicatie over seksualiteit voor de seksuele ontwikkeling, is aangetoond in diverse onderzoeken. In het algemeen nemen moeders de communicatie over seksualiteit voor hun rekening. Zij worden dan ook door jongeren gezien als meer capabele gesprekspartners dan vaders. De timing waarop de gesprekken over seksualiteit plaatsvinden is van belang voor de effectiviteit hiervan; wanneer een gesprek plaatsvindt na dat de jongere al actief is, is de impact minder dan wanneer deze gesprekken plaatsvinden voor de

seksuele initiatie.

Hoofdstuk 3 Alle ouders verschillen van elkaar: ouderkenmerken besproken.

Naast de invloed van omgevingskenmerken op seksuele ontwikkeling, die in deze scriptie buiten beschouwing worden gelaten, heeft elke ouder unieke kenmerken. Deze persoonlijke karaktertrekken of eigenschappen verschillen per ouder. Een aantal ouderkenmerken en hun invloed op de seksuele ontwikkeling wordt in dit hoofdstuk daarom toegelicht, om een antwoord te vinden op de vraag wat de invloed is van diverse kenmerken van ouders op de seksuele ontwikkeling. Als eerste volgt korte achtergrondinformatie over sekse, opleiding en sociaal economische status (SES) van de ouders. Vervolgens wordt de specifieke invloed van ras/ethniciteit op de seksuele ontwikkeling bekeken en als laatste wordt ouderlijke responsiviteit in relatie met adolescenten seksuele ontwikkeling belicht.

Sekse, opleiding en SES

De invloed van kenmerken als opleiding, sociaal economische status (SES) en sekse op de adolescenten seksuele ontwikkeling wordt aangetoond in meerdere onderzoeken (Ellis et al., 2007; Wight et al., 2006; Miller et al., 2009; Walker, 2004; De Graaf et al., 2005; Fisher, 1986; Rosenthal et al., 2001; Noell et al., 1994). Zo blijkt dat jongeren met hoger opgeleide ouders, meer geneigd zijn met hun ouders over seksualiteit te communiceren (Ellis et al., 2007) en wordt een hoog ouderlijk opleidingsniveau in verband gebracht met een hogere mate van monitoring (Wight, 2006). Waar het SES betreft, is een omgekeerd evenredig verband aangetoond tussen SES en seksuele activiteit van jongeren: naarmate de sociaal economische status van ouders hoger wordt, blijkt de seksuele activiteit van adolescenten minder te worden en vice versa (Jacobson & Crockett, 2000, zoals beschreven in Hope & Chapple, 2004). Ook sekse van de ouders is kenmerkend voor de wijze waarop zij seksuele opvoeding aanbieden aan hun kind (Walker, 2004). Zo blijken jongens meer behoefte te hebben aan informatie van hun moeder (De Graaf et al., 2005), en nemen moeders in twee-oudergezinnen vaker de seksuele opvoeding voor hun rekening dan vaders (Fisher, 1986). Moeders worden door adolescenten dan ook gerapporteerd als betere gesprekspartners dan vaders (Rosenthal et al., 2001).

Ras en ethniciteit

In een aantal onderzoeken (Davidson et al., 2008; Wight et al., 2006) wordt de invloed van ras en/of ethniciteit van ouders op de seksuele opvoeding aangetoond. Zo kwam ras bij een onderzoek onder Amerikaanse studenten naar voren als de meest invloedrijke factor op seksuele

attitudes en seksueel gedrag (Davidson et al., 2008), nog meer dan religie (Davidson et al., 2008; Wight et al., 2006). Om de leesbaarheid te bevorderen zijn in deze alinea onderzoeken naar zowel ras als etniciteit beide beschreven.

Interactie tussen etniciteit en opvoedingsstijl wordt gevonden door Huebner en Howell (2003). Dit onderzoek rapporteert dat Afro-Amerikaanse ouders minder vaak een autoritatieve opvoeding hanteren dan blanke ouders. Waar het seksueel risicogedrag betreft, wordt door Cox (2006) verschil aangetoond van de invloed van opvoedingsstijl op verschillende etniciteiten. Zo is bij zowel Afro-Amerikaanse ouders als blanke ouders 'veeleisendheid' van de moeder een voorspellende factor voor condoomgebruik. Deze veeleisendheid wordt gedefinieerd als de mate waarin ouders het gedrag van jongeren willen controleren en is onder Afro-Amerikaanse jongeren een voorspellende factor voor meer condoomgebruik. Bij blanke jongeren is de veeleisendheid van de moeder juist een voorspellende factor voor minder condoomgebruik. (Cox, 2006). Waar het monitoring betreft, is in hoofdstuk 1 een strategie genoemd die sommige ouders hanteren: onderhandelen met jongeren over de tijd die zij door mogen brengen zonder ouderlijk toezicht. Ook bij deze strategie wordt onderscheid gevonden tussen verschillende etniciteiten: blanke jongeren rapporteren een significant hogere mate van de tijd die zij mogen doorbrengen zonder ouderlijke supervisie dan hun Afro-Amerikaanse of Latijns-Amerikaanse peers (Borawski et al., 2003). Waar het communicatie over seksualiteit betreft, rapporteren Pakistaanse en Indiase jongeren veel minder gesprekken met hun ouders over seksualiteit dan blanke jongeren. Zij voelden zich bij gesprekken over seksualiteit ook minder op hun gemak dan blanke jongeren (Wight et al., 2006) wat een verklaring kan zijn voor de moeizame ouder-kindcommunicatie bij deze groepen.

Responsiviteit

Ouderlijke responsiviteit is tenslotte een ander kenmerk naast sekse, opleiding, SES en ras/eticiteit dat de seksuele ontwikkeling beïnvloedt (Borawski et al., 2003, Hope & Chapple, 2004). Met responsiviteit wordt hier bedoeld op de aanwezige kennis, vaardigheden om over seks te praten en de mate van zelfvertrouwen waarmee deze ouder-kind gesprekken worden gevoerd. Ouderlijke responsiviteit tijdens gesprekken over seksualiteit beïnvloedt de seksuele ontwikkeling, omdat het wordt geassocieerd met minder seksueel risicogedrag van de adolescent en het uitstellen van de eerste keer (Miller et al., 2009). Uit een onderzoek (Miller et al., 2009) onder Afro-Amerikaanse moeders en hun kinderen blijkt de responsiviteit van deze moeders een voorspellende factor te zijn voor gesprekken over seks met hun kind (Miller et al., 2009). In hoofdstuk 3 is naar

voren gekomen dat deze gesprekken als protectieve factor kunnen dienen voor seksueel risicogedrag. Moeders met een hogere responsiviteit blijken significant méér gesprekken met hun kind te voeren over onthouding, puberteit en voortplanting (Miller et al., 2009). Tevens fungeert deze responsiviteit als tegenwicht voor invloeden van peers, die al wel seksueel actief zijn (Boislard et al., 2009) en kunnen responsieve moeders middels communicatie een bijdrage leveren in het uitstellen van de eerste keer van hun kind (Noell et al., 1994; Hope & Chapple, 2004). Een verklaring hiervoor kan gevonden worden in het optreden van een bidirectioneel effect. Indien hiervan sprake is, worde er meer gesprekken gevoerd, waardoor de ouderlijke responsiviteit positief beïnvloed wordt. Het is mogelijk, dat de ouderlijke responsiviteit vergroot wanneer er meer gecommuniceerd wordt tussen ouders en kinderen; door de ervaring en herhaling die plaatsvindt kunnen ouders steeds meer kennis, vaardigheden, comfort en zelfverzekering opdoen waardoor zij hun responsiviteit vergroten.

Uit dit hoofdstuk blijkt dat een aantal ouderlijke kenmerken een grote invloed op de jeugdige seksualiteitsontwikkeling heeft. De factoren die toegelicht zijn, betreffen opleiding, sekse en SES van de ouder, etniciteit/ras en ouderlijke responsiviteit. Deze ouderlijke responsiviteit is een voorspellende factor voor gesprekken over seksualiteit: responsievere ouders rapporteren meer gesprekken met hun kinderen dan ouders die als minder responsief worden ervaren. Deze gesprekken kunnen gelden als protectieve factor voor seksueel risicogedrag (Rosenthal et al., 2001). Een andere verklaring voor de hogere frequentie van gesprekken bij responsieve ouders, kan gegeven worden vanuit een bidirectionele benadering waarin gesprekken tussen ouder en kind over seksualiteit zorgen voor een toename van de ouderlijke responsiviteit. Waar het etniciteit/ras betreft, blijken diverse verschillen te bestaan tussen rassen waar het opvoedingsstijl en communicatie over seksualiteit betreft. Tenslotte is een omgekeerd evenredig effect aangetoond tussen SES en seksuele initiatie: wanneer de sociaal economische status van het gezin van herkomst hoger is, rapporteren jongeren minder seksueel contact. Een verklaring hierin kan gevonden worden in een meer frequentere communicatie van ouders met een hogere SES. Wanneer er vaker gecommuniceerd wordt over seksualiteit, nemen jongeren eerder normen en waarden van hun ouders over (Fisher, 1986). Wellicht hebben ouders met een hogere SES dan ook andere normen en waarden waar het seksualiteit betreft dan ouders met een lagere SES, en communiceren zij deze normen en waarden frequent naar hun kind toe.

Conclusie

In deze scriptie is het verband tussen de ouder-kindrelatie en de seksuele ontwikkeling van het kind (de adolescent) besproken met als doel meer inzicht te krijgen in de vraag: *Wat is de invloed van de ouder-kindrelatie op adolescenten seksuele ontwikkeling?* Deze vraag is beantwoord middels een aantal deelvragen die diverse factoren van de ouder-kindrelatie belichten. In de scriptie wordt de ouder-kindrelatie beschreven aan de hand van de factoren opvoeding, gezinsklimaat, communicatie en ouderkenmerken.

Er wordt geen direct verband gevonden tussen een autoritatieve opvoedingsstijl en seksueel risicogedrag bij jongeren (Huebner & Howell, 2003). Overige onderzoeksresultaten (De Graaf et al., 2005; Wight et al., 2006) duiden wel op een positief effect van een autoritatieve manier van opvoeden: een opvoedingsstijl die zich kenmerkt door indirecte monitoring en ouderlijke ondersteuning, heeft een positief effect op zowel de seksuele ontwikkeling (Wight et al., 2006) als de beleving van seksualiteit bij adolescenten (De Graaf et al., 2005). Dimensies die bijdragen aan een positieve seksualiteitsbeleving, zijn warmte en steun die de ouders bieden in de opvoeding (De Graaf et al., 2009; Ellis & Essex, 2007). De invloed van controle is gecompliceerder. Bij te weinig controle doen jongeren relatief vroeg seksuele ervaring op, evenals bij teveel controle (Romer et al., 1999; Noell et al., 1994). De gulden middenweg lijkt hier de sleutel voor een gezonde seksualiteitsontwikkeling bij adolescenten en kan wellicht gevonden worden in indirecte monitoring, waarbij de adolescent zelf vertelt over zijn leven, ervaringen en gevoelens aan de ouders. Dit beïnvloedt het uitstellen van de eerste keer seks en hangt samen met consequent condoomgebruik (Wight et al., 2006).

Naast opvoeding, zijn ook communicatiestijlen beschouwd als aspect van de ouder-kindrelatie. Ouders hanteren diverse communicatiestijlen in gesprekken met hun kind, en passen deze aan naar sekse en/of leeftijd (Rosenthal et al., 2001). In het algemeen nemen moeders de communicatie over seksualiteit voor hun rekening. Zij worden dan ook door jongeren gezien als meer capabele gesprekspartners dan vaders (Rosenthal et al., 2001). De timing waarop de gesprekken over seksualiteit plaatsvinden is van belang voor de effectiviteit hiervan; wanneer deze gesprekken plaatsvinden voor de seksuele initiatie is de effectiviteit het grootst (Miller et al., 2009; Beckett et al., 2010).

Als laatste onderdeel van de ouder-kindrelatie zijn diverse ouderlijke kenmerken besproken. Persoonlijke kenmerken van ouders met grote invloed op de seksualiteitsontwikkeling bij jongeren, zijn ras/ethniciteit (Davidson et al., 2008; Wight et al., 2006) en ouderlijke responsiviteit (Borawski et al., 2003, Hope & Chapple, 2004). Ouderlijke responsiviteit is een voorspellende factor voor het

plaatsvinden van gesprekken tussen ouder en kind over seksualiteit, die door Rosenthal et al. (2001) geïdentificeerd zijn als protectieve factor voor seksueel risicogedrag.

De invloed van ouder-kindrelatie is na literatuuronderzoek naar drie aspecten (opvoeding, communicatie en ouderlijke kenmerken) dermate groot bevonden, dat gesteld kan worden dat de ouder-kindrelatie een determinerende invloed heeft op de seksuele ontwikkeling. **Nog iets.**

Discussie

Zoals aangegeven in de inleiding, wordt hier een bidirectionele benadering besproken en toegelicht. De vraag die in deze discussie wordt opgeworpen, is of communicatie over seksualiteit tussen ouder en kind bijdraagt aan de gehele kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Het televisieprogramma 'Ouders hebben geen seks', gaat uit van dit specifieke standpunt in haar benadering. In dit programma gaat men er vanuit dat wanneer ouders met hun kinderen over seksualiteit kunnen communiceren op een open manier, dit een positieve bijdrage levert aan de algehele ouder-kindrelatie. Deze theorie is gebaseerd op de vaak moeizame communicatie over het onderwerp seksualiteit, en het idee dat wanneer ouders en kind zich veilig genoeg voelen om seksualiteit te bespreken, alle andere onderwerpen ook onderwerp van gesprek kunnen worden. Voorgaande wordt toegelicht aan de hand van een interview, gehouden met seksuologe Maria Schopman. Zij heeft gedurende 17 jaar via teletekst vragen over seksualiteit van kijkers heeft beantwoord. Tevens heeft zij een radioprogramma gehad waarin vragen van jongeren over seksualiteit en liefde werden beantwoord (Radio Romantica) en heeft zij een praktijk voor seksuologie in Amsterdam.

Het interview met Maria Schopman is gebaseerd op empirische ervaring. Nadat bleek dat over haar theorie weinig tot geen wetenschappelijke literatuur beschikbaar is, heeft zij in een één-op-één gesprek met de auteur haar werkwijze toegelicht. Maria Schopman legt uit: "In het tv-programma 'Ouders hebben geen seks' proberen we zowel de gelijkwaardigheid als de verschillen tussen ouders en kinderen te zien, zonder beperkingen." Met beperkingen doelt zij hier op barrières die communicatie tussen ouder en kind verhinderen, of vermoeilijken. "Angst van ouders voor de gezondheidsrisico's van seksualiteit, is een voorbeeld van een dergelijke beperking. Tevens zijn veel ouders zich niet bewust van de fase waarin hun kind zich bevindt." Dit bewustzijn van een levensfase, is van belang om de communicatie en opvoeding aan te kunnen passen: "Seksuele opvoeding bestaat voor het belangrijkste deel uit communicatie en onderhandelen. Een hindernis voor jongeren om te communiceren met hun ouders over liefde en seksualiteit, is vaak de angst voor te directe vragen. De praktijk wijst echter uit dat deze vragen alleen worden gesteld wanneer er zoveel intimiteit is tussen ouder en kind dat beiden zich comfortabel genoeg voelen om hierover te praten. De intimiteit zal eerst moeten groeien om dergelijke vragen te verwachten, ouders stellen die niet zomaar", aldus Maria. De verandering die plaatsvindt in de algehele ouder-kindrelatie nadat ouders en hun kinderen over liefde en seksualiteit hebben leren praten met elkaar, verklaart zij als gevolg van een verbeterde communicatie, waardoor ouders zich gaan realiseren welke fase hun kind momenteel doormaakt. "Ouders weten vaak weinig over het leven van jongeren, omdat jongeren uit

angst voor afkeuring dit gesprek afhouden. Wanneer er over seks is gesproken tussen ouder en kind, kan de verbeterde communicatie, openheid en bewustzijn doorgetrokken worden naar de algehele opvoeding.” Om het optreden van dit effect te bewerkstelligen, is het redelijkerwijs te stellen dat er al voor de puberteit een basis van vertrouwen tussen ouder en kind moet zijn gelegd. Immers, wanneer er geen vertrouwensbasis is, worden gesprekken over seksualiteit minder waarschijnlijk. Schopman stemt hiermee in: “Openheid die er in de puberteit niet is, kan wel gecreeërd worden. Ook hierbij is het ouderlijke bewustzijn van de leeftijd en levensfase van de jongere van groot belang. Hoewel gesprekken de band tussen ouder en kind verbeteren, moet deze relatie al een grondslag hebben om vertrouwelijke gesprekken te kunnen voeren. Het leggen van deze basis is een ontwikkeling, en zeker wanneer waarden uit de peergroep belangrijker worden dan normen van ouders kan dit leiden tot botsingen. Wanneer ouders de vrienden echter buitensluiten, wat vaak gebeurt, keuren ze -impliciet- de keuzes van hun kind af. Dit is uiteraard niet bevordelijk voor het opbouwen van een vertrouwensband tussen ouder en kind.” Wanneer ondanks gesprekken over seksualiteit de ouder-kindrelatie niet verbetert, blijkt dit in de praktijk soms te wijten aan seksuele problemen van de ouders zelf. Bovendien vindt er praktisch altijd een terugval plaats in de communicatie, vertelt Maria: “Dat deze terugval plaatsvindt, geef ik al aan tijdens de sessies, zodat zowel ouders en adolescenten hierop voorbereid zijn. Ze krijgen tips om deze terugval te herkennen; wanneer zowel ouder en kind zich bewust zijn van hun gedrag kan de draad daarna weer worden opgepakt.” Gevraagd naar suggesties voor vervolgonderzoek, noemt Schopman specifieke aandacht voor de seksuele voorlichting en opvoeding van Nederlandse jongeren, afkomstig uit andere culturen. “Deze groep jongeren is moeilijk te bereiken en praten over seksualiteit is thuis vaak nog een taboe. De communicatie over liefde en seksualiteit tussen ouder en kind verbeteren, is een brug te ver voor veel gezinnen waar soms totaal geen communicatie over deze onderwerpen plaatsvindt. Wellicht is het mogelijk te onderzoeken in hoeverre voorlichting door leiders van peergroups effectief is om deze groep jongeren te bereiken”.

Om in de praktijk beter aan te kunnen sluiten op vragen van ouders over seksualiteit, is het aan te bevelen nader onderzoek uit te voeren naar de theorie die Maria Schopman gebruikt als basis voor haar televisie-programma. Om inzicht te krijgen in het verband tussen communicatie over seksualiteit en progressie in de ouder-kindrelatie, is een longitudinaal onderzoek benodigd met jongeren en hun ouders, die vanaf de pre-puberteit tot en met volwassenheid regelmatig rapport uitbrengen over de gesprekken die binnen het gezin gevoerd worden over seksualiteit, de seksuele ervaring van de jongeren en de wijze waarop ouder en kind hun relatie ervaren. Afhankelijk van de

uitkomsten van een dergelijk onderzoek, kan een interventie ontwikkeld worden voor doelgroepen met een hoog risico op seksueel risicogedrag in de adolescentie. Doel van een dergelijke interventie is het verminderen van seksueel risicogedrag onder jongeren, middels het verbeteren van de ouder-kindband. Als mediërende factor tussen het verminderen van seksueel risicogedrag en het verbeteren van de ouder-kindrelatie, fungeert communicatie over seksuele onderwerpen tussen ouder en kind.

Er zijn een aantal limitaties aan het literatuuronderzoek wat is uitgevoerd. Als eerste is de ouder-kindrelatie beschreven middels vier factoren. Deze factoren zijn niet exclusief, gedacht kan ook worden aan bijvoorbeeld hechtingspatronen als dimensie van de ouder-kindrelatie. Om de leesbaarheid te optimaliseren is gekozen om vier factoren te belichten, die volgens de auteur wel noodzakelijke, echter geen voldoende voorwaarde zijn om een dergelijk construct te belichten. Een tweede limitatie ligt in het feit dat een aantal onderzoeken niet generaliseerbaar is. Zo is responsiviteit als predictor voor seksuele ontwikkeling gemeten bij Afro-Amerikaanse moeders, terwijl ras een bepalende factor is voor de manier waarop ouders met hun kinderen omgaan. Deze responsiviteit kan hierdoor niet gegeneraliseerd worden naar andere bevolkingsgroepen. Responsiviteit als voorspellende factor is desondanks wel meegenomen in het literatuuronderzoek, vanuit het uitgangspunt dat responsiviteit een factor is die ook bij andere ouders optreedt en deel uitmaakt van de opvoeding. Nader onderzoek naar responsiviteit en seksualiteitsbeleving met een representatieve sample uit de samenleving moet plaats vinden om responsiviteit definitief als voorspellende factor voor seksuele ontwikkeling te kunnen benoemen. Een ander onderzoek dat niet generaliseerbaar, noch recent is, betreft het onderzoek van Fisher (1986) Naast de beperkingen in generaliseerbaarheid, is in deze scriptie minimaal tot geen onderscheid gemaakt in de sekse van het kind of de ouder. Dit onderscheid is bewust niet gemaakt, om de reikwijdte van het onderwerp in te perken. In vervolgonderzoek dient dit onderscheid wel gemaakt te worden, met het oog op een zo hoog mogelijke effectiviteit van mogelijke interventies.

Referenties

- Addison, N. (2006). Acknowledging the gap between sex education and the lived experiences of young people: a discussion of Paula Rego's *The Pillowman* (2004) and other cautionary tales. *Sex Education*, 6 (4), 351-365.
- Akker, O. V. van den & Lees, A. (2001). Leisure Activities and Adolescent Sexual Behaviour. *Sex Education*, 1 (2), 137-147.
- Allen, L. (2005). Say Everything: exploring young people's suggestions for improving sexuality education. *Sex Education*, 5 (4), 389-404.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monograph*, 4, 1-103.
- Beckett, M. K., Elliott, M. N., Martino, S., Kanouse, D. E., Corona, R., Klein, D. J., et al. (2010). Timing of Parent and Child Communication About Sexuality Relative to Children's Sexual Behaviors. *Pediatrics*, 125 (1), 34-42.
- Boislard, M., Poulin, F., Kiesner, J. & Dishion, T. (2009). A longitudinal examination of risky sexual behaviors among Canadian and Italian adolescents: Considering individual, parental, and friend characteristics. *International Journal of Behavioral Development*, 33 (3), 265-276.
- Bonell, C., Allen, E., Strange, V., Oakley, A., Copas, A., Johnson, A., et al. (2006). Influence of Family Type and Parenting Behaviours on Teenage Sexual Behaviour and Conceptions. *Journal Epidemiol Community Health* (60), 502-506.
- Bongardt, D. van, Mouthaan, I. & Bos, H. (2009). Seksuele en relationele vorming in het voortgezet onderwijs. *Pedagogiek*, 29 (1), 60-77.
- Bonugli, R., Brackley, M. H., Williams, G. B. & Lesser, J. (2010). Sexual Abuse and Posttraumatic Stress. *Issues in Mental Health Nursing* (31), 456-460.
- Borawski, E. A., Ievers-Landis, C. E., Lovegreen, L. D. & Tragle, E. S. (2003). Parental Monitoring, Negotiated Unsupervised Time and Parental Trust: The Role of Perceived Parenting Practices in Adolescent Health Risk Behaviors. *Journal of Adolescent Health* (33), 60-70.
- Bragg, S. (2006). 'Having a real debate': using media as a resource in sex education. *Sex Education*, 6 (4), 317-331.
- Chapman, E. N. & Werner-Wilson, R. J. (2008). Does Positive Youth Development Predict Adolescent Attitudes About Sexuality? *Adolescence*, 43 (171), 506-523.
- Corliss, H. L., Austin, S. B., Roberts, A. L. & Molnar, B. E. (2009). Sexual Risk in "Mostly

- Heterosexual" Young Women: Influence of Social Support and Caregiver Mental Health. *Journal of Women's Health* , 18 (12), 2005-2010.
- Cox, M. F. (2006). Racial Differences in Parenting Dimensions and Adolescent Condom Use at Sexual Debut. *Public Health Nursing* , 23 (1), 2-10.
- Davidson, J. K., Moore, N. B., Earle, J. R. & Davis, R. (2008). Sexual Attitudes and Behavior at Four Universities: Do Region, Race and/or Religion Matter? *Adolescence* , 43 (170), 189-220.
- DeVore, E. R. & Ginsburg, K. R. (2005). The protective effects of good parenting on adolescents. *Current Opinion in Pediatrics* , 17, 460-465.
- Ellis, B. J. & Essex, M. J. (2007). Family Environments, Adrenarche, and Sexual Maturation: A Longitudinal Test of a Life History Model. *Child Development* , 78 (6), 1799-1817.
- Ferguson, R. M., Vanwesenbeeck, I. & Knijn, T. (2008). A matter of facts... and more: an exploratory analysis of the content of sexuality education in The Netherlands. *Sex Education* , 8 (1), 93-106.
- Fisher, T. D. (1986). Parent-Child Communication About Sex and Young Adolescents' Sexual Knowledge and Attitudes. *Adolescence* , 21 (83), 517-527.
- Goldman, J. D. (2008). Responding to parental objections to school sexuality education: a selection of 12 objections. *Sex Education* , 8 (4), 415-438.
- Graaf, H. de. De rol van ouders in de seksuele ontwikkeling: een literatuurstudie. Utrecht: Rutgers Nisso Groep; 2007. Projectnr. SRV020JONG
- Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J. & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Delft, Nederland: Eburon.
- Graaf, H. de., Vanwesenbeeck, I., Woertman, L. & Meeus, W. (2009). Opvoeding en seksuele ontwikkeling van adolescenten: Een literatuurstudie. *Pedagogiek* , 29 (1), 10-31.
- Hoeve, M., Blokland, A., Semon Dubas, J., Gerris, J. & Laan, P. v. (2008). Trajectories of Delinquency and Parenting Styles. *Journal of Abnormal Child Psychology* , 36:223-235.
- Hope, T. & Chapple, C. L. (2004). Maternal characteristics, parenting and adolescent sexual behavior: the role of self-control. *Deviant Behavior* , 26 (1), 25-45.
- Huebner, A. & Howell, L. W. (2003). Examining the Relationship Between Adolescent Sexual Risk-Taking and Perceptions of Monitoring, Communication, and Parenting Styles. *Journal of Adolescent Health* (33), 71-78.
- Huver, R. M., Otten, R., Vries, H. D. & Engels, R. C. (2010). Personality and parenting style in parents of adolescents. *Journal of Adolescence* (33), 395-402.
- Lee, L. van, Marjanovic, A., Wijsen, C. & Mouthaan, I. Gezocht: Handboek Seksuele

Opvoeding. Een exploratie van knelpunten en ondersteuningsbehoeften van ouders bij de seksuele opvoeding van hun kinderen. Utrecht; Rutgers Nisso Groep; 2005. Projectnr. 61-523

- Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S., & Keehn, D. (2007). Maternal and Paternal Parenting Styles in Adolescents: Associations with Self-Esteem, Depression and Life-Satisfaction. *Journal of Child and Family Studies* , 16, 39-47.
- Miller, K. S., Fasula, A. M., Dittus, P., Wiegand, R. E., Wyckoff, S. C. & McNair, L. (2009). Barriers and Facilitators to Maternal Communication with Preadolescents about Age-Related Sexual Topics. *AIDS and Behavior* , 13, 365-374.
- Noell, J., Biglan, A., Ary, D., Metzler, C. & Smolkowski, K. (1994). The Social Context for Risky Sexual Behavior Among Adolescents. *Journal of Behavioral Medicine* , 17 (4), 419-438.
- Nys, M., Peremans, L. & Royen, P. van (2005). CLB-artsen en de preventie van tienerzwangerschappen: de knelpunten. *Huisarts Nu* , 34 (2), 85-87.
- O'Donnell, L., Wilson-Simmons, R., Dash, K., Jeanbaptiste, V., Myint-U, A., Moss, J., Stueve, A. (2007). Saving Sex for Later: developing a parent-child communication intervention to delay sexual initiation among young adolescents. *Sex Education* , 7 (2), 107-125.
- Ohlrichs, Y., Hahn, D. & Lankveld, J. v. (2007). Wereldcongres Seksuele Gezondheid Sidney. *Tijdschrift voor Seksuologie* (31), 202-205.
- Paton, D. (2006). Random behaviour or rational choice? Family planning, teenage pregnancy and sexually transmitted infections. *Sex Education* , 6 (3), 281-308.
- Pick, S. & Palos, P. A. (1995). Impact of the Family on the Sex Lives of Adolescents. *Adolescence* , 30 (119), 667-675.
- Powell, E. (2008). Young people's use of friends and family for sex and relationships. *Sex Education* , 8 (3), 289-302.
- Romer, D., Stanton, B., Galbraith, J., Feigelman, S., Black, M. M. & Li, X. (1999). Parental Influence on Adolescent Sexual Behavior in High-Poverty Settings. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine* (153), 1052-1062.
- Ravesloot, J. (1997). *Seksualiteit in de jeugdfase vroeger en nu: ouders en jongeren aan het woord*. Amsterdam: Het Spinhuis
- Rosenthal, D., Senserrick, T. & Feldman, S. (2001). A Typology Approach to Describing Parents as Communicators About Sexuality. *Archives of Sexual Behavior* , 30 (5), 463-482.
- Royer, H. R., Keller, L. M. & Heidrich, S. M. (2009). Young adolescents' perception of

- romantic relationships and sexual activity. *Sex Education* , 9 (4), 395-408.
- Ruyter, D. de & Spiecker, B. (2008). Sex education and ideals. *Sex Education* , 8 (2), 37-42.
- Sandford, T. & Rademakers, J. (2000). *Childhood Sexuality: Normal Sexual Behavior and Development*. New York, New York: The Haworth Press, Inc.
- Somers, C. L. & Paulson, S. E. (2000). Students' perceptions of parent-adolescent closeness and communication about sexuality: relations with sexual knowledge, attitudes and behaviors. *Journal of Adolescence* (23), 629-644.
- Steutel, J. (2009). Towards a sexual ethics for adolescence. *Journal of Moral Education* , 38 (2), 185-198.
- Steutel, J. & Spiecker, B. (2004). Sex Education, state policy and the principle of mutual consent. *Sex Education* , 4 (1), 49-62.
- Vermeire, K. Kwalitatief onderzoek bij ouders naar de ondersteuningsbehoeften bij de relationele en seksuele vorming van hun kinderen. Sensoa; 2005. Programmteam Kinderen, Jongeren en hun ouders.
- Walker, J. (2004). Parents and sex education - looking beyond 'the birds and the bees'. *Sex Education*, 4 (3), 239-254.
- Walker, J. & Milton, J. (2006). Teachers' and parents' roles in the sexuality education of primary school children: a comparison of experiences in Leeds, UK, and in Sydney, Australia. *Sex Education* , 6 (4), 415-428.
- Wight, D., Williamson, L. & Henderson, M. (2006). Parental influences on young people's sexual behaviour: A longitudinal analysis. *Journal of Adolescence* (29), 473-494.